

Nieuwsbrief Leren

92

Lieven Coppens

Dit privé-initiatief wil op een onderbouwde manier informatie geven over actuele onderwijsthema's. Standpunten die hier worden ingenomen zijn uitsluitend deze van de auteur zelf en kunnen in geen enkel opzicht toegeschreven worden aan welbepaalde organisaties of onderwijsnetten en/of -koepels. De auteur streeft er naar alle standpunten grondig en wetenschappelijk te onderbouwen. Een duidelijke bronvermelding laat iedereen toe om alles te controleren.

www.nieuwsbriefleren.be
nieuwsbrief.leren@gmail.com

Jaargang 12
december 2012

Voorwoord

Een beetje later dan verwacht, maar uiteindelijk is hij er toch, die laatste nieuwsbrief van 2012. De gezondheid liet me even in de steek en verplichtte mij om het even wat rustiger aan te doen. Nu een en ander weer beter gaat, kan ik me opnieuw toelagen op mijn projecten en de onderwijsactualiteit weer op de voet volgen.

Over die onderwijsactualiteit gesproken: de Vlaamse minister-president heeft er zich mee bemoeid. De hervorming van het secundair onderwijs wordt voor onbepaalde tijd uitgesteld. Dit lijkt me geen goede zaak, ook al zullen een aantal mensen hier gelukkig mee zijn. Met deze beslissing wordt de politisering van het onderwijs alleen maar verder gezet. Iedereen die het onderwijs gunstig gezind is, kan dat alleen maar betreuren. De geschiedenis heeft immers al meermaals bewezen dat politiek en continuïteit in het onderwijsbeleid nauwelijks – om niet te zeggen: niet – samen gaan. Zelfs als eenzelfde partij twee onderwijsministers na elkaar mag leveren, dan nog slaagt de opvolger er niet in het beleid van zijn voorganger over te nemen en verder te zetten of te realiseren. Dit werkt alleen maar contra-productief. Wanneer een onderwijsminister echter opgevolgd wordt door iemand van een andere partij, dan is het hek helemaal van de dam. De ene helft van de legislatuur wordt dan besteed aan het ongedaan maken van zijn beslissingen, waarna de opvolger zichzelf in de media tracht te praten door het oplaten van felle partijgekleurde vliegers en het voorbereiden van nieuwe, vaak halfslachtige beslissingen.

Het enige valabele alternatief is het volledig depolitiseren van het Vlaamse onderwijs. Het onderwijs moet dringend uit de hand van de politici en hun al even vaak partijgekleurde adviseurs gehaald worden. Wat we dringend nodig hebben is een Vlaamse Raad voor het Onderwijsbeleid, samengesteld door en uit onderwijsdeskundigen die gekozen worden op basis van hun reële competenties en niet op basis van hun partijkaart. Het is hun taak om een continue en coherente onderwijslijn vanaf het kleuteronderwijs tot en met het hoger onderwijs op te stellen en die zowel kwalitatief als procesmatig te bewaken. Alleen zij mogen de inhoudelijke onderwijsbeslissingen voorbereiden en vorm geven. De rol van de onderwijsminister beperkt zich dan tot het verplicht ratificeren van de voorstellen van de Raad voor het Onderwijsbeleid en het structureel en materieel ondersteunen van het Vlaamse onderwijs. Desgewenst kan daar een representatiefunctie bijkomen, maar dan wel louter protocollair. De Commissie Onderwijs van het Vlaamse Parlement wordt dan onder zijn huidige vorm overbodig. Het onderwijs van een natie is immers te kostbaar om het in de handen van politici te geven.

Intussen doe ik verder. Naast het doorgeven van kennis en informatie blijf ik de dingen benoemen zoals die benoemd moeten worden: *Gutta lapidem cavat, non vi sed saepe cadendo*¹.

Il ne faut jamais renoncer à ses rêves.

Lieven

Teamonderwijs op maat – Een Nederlands project rond onderwijsverandering

Teamonderwijs op maat (TOM) is een project voor onderwijsverandering van de Nederlandse KPC-groep². Het project steunt op vijf pijlers: personeel, organisatie, leeromgeving, leerinhoud en leiding. Wie hier meer wil over weten, verwijzen we naar de projectwebsite³. Onder het tabblad TOM⁴ verduidelijkt men elke pijler beter en grondiger dan het in het bestek van deze nieuwsbrief mogelijk is. Waar het mij in deze nieuwsbrief om te doen is, is het voorstellen van twee projectpublicaties die volgens mij ook voor het Vlaamse onderwijs – *mutatis mutandis* – relevant zijn.

¹ De druppel holt de steen uit, niet met geweld, maar door keer op keer te vallen.

² <http://www.kpcgroep.nl>.

³ <http://www.teamonderwijs.nl>.

⁴ <http://www.teamonderwijs.nl/?pag=4>.

Alle boekjes vertrekken vanuit een vraag uit het werkveld aan de begeleiders van het TOM-project. Deze vraag wordt uitgewerkt als een veranderingsproject. De verschillende stappen die daarin gezet worden, kun je volgen in het boekje. Bij elk boekje vind je een cd-rom met daarop de gebruikte materialen. Zoals je kunt verwachten komen alle TOM-pijlers één voor één aan bod.

In het eerste boekje *Een combinatieklas, maar dan anders*¹ bekijkt men het gegeven van wat men in Vlaanderen *graadsklassen* noemt: leerlingen uit twee of meer leerjaren die samen in de klas zitten bij één leraar. Centraal staat het antwoord op de volgende vraag, dat ik letterlijk citeer:

*Zijn er ook andere mogelijkheden om het onderwijs op een (kleine) school te organiseren? Ik hoorde laatst tijdens een netwerkbijeenkomst voor kleine scholen over 'onderwijs anders organiseren' dat je bij het organiseren van onderwijs niet zozeer denkt aan groepen gebaseerd op leeftijd, maar meer aan een indeling op basis van niveau en leerbehoefte. Is dat juist? Kunt u mij daar nader over informeren?*²

In het tweede boekje *De methode de baas, baas over de methode*³ vertrekt men van de volgende concrete vraag, die sommige Vlaamse leerkrachten zeker niet vreemd in de oren zal klinken:

*Op onze school wordt lesgegeven aan de hand van methodes. Werken met een methode geeft houvast, maar... komt niet tegemoet aan de verschillen tussen de leerlingen. Leerlingen verschillen tenslotte qua intelligentieniveau, maar ook in de wijze waarop ze met de lesstof omgaan. [...] Graag wil ik advies over hoe onze teamleden het onderwijs op onze school uitdagender kunnen maken zonder de methode los te laten. Bovendien willen de teamleden meer tegemoet komen aan de verschillende behoeften van de leerlingen. De denkers in de groep vragen om andere activiteiten dan de doeners. Wat kunnen wij doen om het onderwijs voor elke leerling waardevol, leuk en boeiend te maken?*⁴

Beide publicaties zijn te verkrijgen via de website van KPC-groep. Elk boekje met cd-rom kost € 27,50. In dezelfde reeks, *Kijk in de praktijk*, kondigt men (voorlopig) nog twee delen aan:

- *Passend onderwijs organiseren door onderwijs anders te organiseren;*
- *Het veranderteam, een voorwaarde voor succesvol veranderen.*

Ik blijf deze reeks voor jullie volgen en zal er desgevallend in de nieuwsbrief op terugkomen.

Over hoogbegaafdheid en kansarmoede: een Amerikaans rapport om van te leren

Toevallig kwam ik op de website van de Amerikaanse *Jack Kent Cooke Foundation*⁵ terecht. Deze stichting was de wens van de miljardair *Jack Kent Cooke*. Deze beschreef zichzelf als een ontombare optimist die altijd de wil had om te slagen. Hijzelf moest eerst een aantal financiële hindernissen overwinnen alvorens zich te kunnen opwerken tot iemand met een enorm succes. Toen hij in 1997 overleed, bestemde hij het grootste deel van zijn nalatenschap voor een stichting die veelbelovende jongeren zou ondersteunen, jongeren die hard werkten, doelgericht waren en het stereotype idee dat armoede hoge prestaties zou uitsluiten, verwierpen. Terwijl in de Verenigde Staten miljoenen jongeren aan deze criteria beantwoorden, komen ze echter vanaf de basisschool tot in het hoger onderwijs nauwelijks aan hun trekken. De *Jack Kent Cooke Foundation* wil hier verandering in brengen. Daartoe stelt ze enerzijds ruime studiebeurzen ter beschikking aan veelbelovende kansarme jongeren en doet ze anderzijds schenkingen aan non-profitorganisaties en onderwijsinstellingen die uitdagingen voor deze veelbelovende studenten creëren.

Terwijl ik rondneusde op hun website kwam ik als vanzelf terecht bij een rapport dat me deed denken aan dat andere Amerikaanse rapport dat ik al eerder in één van mijn nieuwsbrieven besprak: *A Nation Deceived: How Schools Hold Back America's Brightest Students*⁶. De volledige titel van dit artikel was: *Achievementtrap. How America Is Failing Millions of High-Achieving Students from Lower-Income Families*⁷. Net zoals de bevindingen uit *A Nation Deceived* op ons taalgebied konden toegepast worden, lijkt me dat ook nu het geval te zijn. De titel zou dan als volgt kunnen luiden: *De valkuil voor het goed kunnen presteren. Hoe Vlaanderen heel veel hoogbegaafde kansarme studenten in de*

¹ VAN SIJL, I., *Een combinatieklas maar dan anders*, KPC-groep, 's Hertogenbosch, 2009, 32 blz.

² VAN SIJL, I., *Een combinatieklas maar dan anders*, KPC-groep, 's Hertogenbosch, 2009, blz.3.

³ WILLEMS, W. & VAN SIJL, I., *De methode de baas, baas over de methode*, KPC-groep, 's Hertogenbosch, 2010, 60 blz.

⁴ WILLEMS, W. & VAN SIJL, I., *De methode de baas, baas over de methode*, KPC-groep, 's Hertogenbosch, 2010, blz. 5.

⁵ <http://www.jkcf.org>.

⁶ <http://users.skynet.be/lieven.coppens/nieuwsbrief030.pdf>.

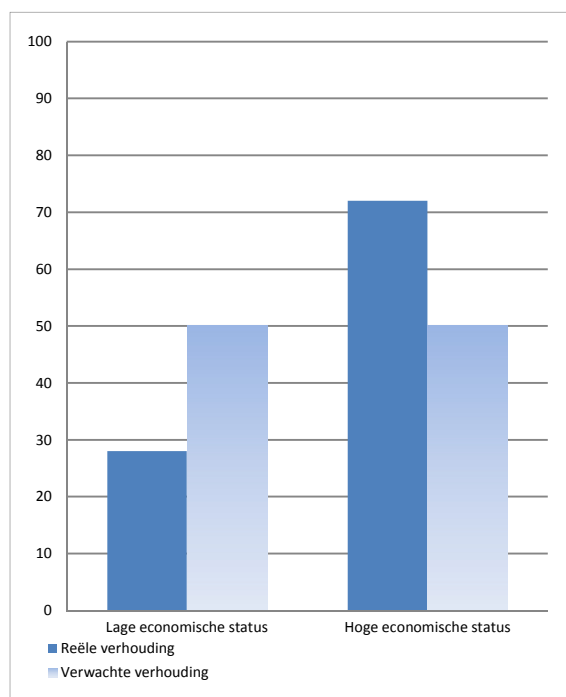
⁷ http://www.jkcf.org/assets/files/0000/0084/Achievement_Trappdf (ook te vinden in mijn twee kenniscentra op Facebook).

kou laat staan. Op zich lijkt dit een boutade aangezien er in Vlaanderen noch voor kansrijke, noch voor kansarme hoogbegaafde studenten een officieel beleid¹ is. Maar toch. Veel professionelen zullen met mij beamen dat er in Vlaanderen veel minder hoogbegaafde kinderen gedetecteerd worden die uit kansarme gezinnen komen. Vandaar dat het goed is om aan dit rapport aandacht te besteden.

In de Verenigde Staten zijn er meer dan 3400000 K-12-leerlingen² uit gezinnen met een inkomen dat lager is dan het Amerikaanse mediane inkomen die op het vlak van onderwijs zeer sterke tot uitzonderlijke prestaties³ neerzetten. Dit bewijst dat het mogelijk – hoewel niet gemakkelijk – is om de uitdagingen van een lage socio-economische status te overwinnen. Veel leerlingen uit gezinnen met een laag inkomen overwinnen dus het gebrek aan middelen en het vaak lage verwachtingspatroon dat men van hen heeft. Voor de auteurs van dit rapport is dit het bewijs dat leerlingen ondanks hun economische benadeling toch op een heel hoog niveau kunnen presteren. Het gaat hier om een zeer groot contingent, aangezien dit groter is dan de totale leerlingpopulatie in 21 van de 50 federale staten. 1000000 van die 3400000 studenten komen in aanmerking voor gratis schoolmaaltijden of maaltijden aan een verminderde prijs⁴. Deze hoog presterende leerlingen uit gezinnen met een laag inkomen worden overal in de Verenigde Staten gevonden, binnen alle rassen, zowel bij jongens als meisjes en in om het even welke geografische streek. Wanneer men dit heel specifiek bekijkt voor leerlingen uit *First Grade*⁵, betekent dit dat ze in vergelijking met de totale Amerikaanse *First Grade*-populatie:

- in dezelfde verhouding in stedelijke, voorstedelijke en plattelandsgebieden leven;
- eenzelfde raciale samenstelling hebben;
- dezelfde verhouding tussen jongens en meisjes hebben.

De auteurs van het rapport gaan er van uit dat er echter veel meer hoog presterende kinderen uit gezinnen met een laag inkomen zouden moeten zijn dan die 3400000. Uit hun onderzoek bleek immers dat slechts 28% van de zeer sterk en uitzonderlijk presterende leerlingen uit *First Grade* uit gezinnen met een lage economische status komen, terwijl 78% van deze leerlingen uit gezinnen met een hoge economische status komen. Zij baseren zich daarvoor op de veronderstelling dat als de prestatieniveaus van leerlingen onafhankelijk zijn van hun economische status, het contingent van de zeer sterk en uitzonderlijk presterende leerlingen voor de helft uit leerlingen met een lage en voor de helft uit leerlingen met een hoge economische status zou moeten bestaan. Met andere woorden: 22% van de potentieel hoog en uitzonderlijk presterende leerlingen uit gezinnen met een lage economische status worden vermist nog voor ze in *First Grade* terecht komen! Als we de verklaring die de auteurs hiervoor geven, vertalen naar de Vlaamse onderwijssituatie, dan komt het er op neer dat er voor hen van het kleuteronderwijs een extra en krachtige stimulering moet uitgaan. Dit besluit benadrukt meteen ook het belang van de vroegtijdige detectie van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong.

De auteurs trekken terecht de conclusie dat het Amerikaanse onderwijssysteem deze ongelijkheid zou moeten wegwerken. Concreet komt dit er op neer dat dit systeem:

¹ Zie: <http://www.itinerainstitute.org/upl/1/default/doc/Gifted%20educationNL03.pdf> maar ook wat ik daarover schreef in enkele van mijn vorige nieuwsbrieven:

- <http://users.skynet.be/lieven.coppens/nieuwsbrief038.pdf>;
- <http://users.skynet.be/lieven.coppens/nieuwsbrief067.pdf>;
- <http://users.skynet.be/lieven.coppens/nieuwsbrief076.pdf>;
- <http://users.skynet.be/lieven.coppens/nieuwsbrief081.pdf>.

² In Vlaamse termen: leerlingen uit het basis- en secundair onderwijs.

³ Ik gebruik bij de bespreking van dit rapport bewust de term *sterk en uitzonderlijk presterende leerlingen* omdat men in het rapport spreekt over leerlingen die presteren in het bovenste kwartiel (percentiel 75 tot 99). Enkel spreken over hoogbegaafde leerlingen zou de bevindingen van dit rapport dan ook onrecht aan doen. Ik ben me ervan bewust dat dit gekunsteld overkomt.

⁴ Op <http://febp.newamerica.net/background-analysis/federal-school-nutrition-programs> kun je nalezen wat deze *Federal School Nutrition Programs* inhouden. Op zich is dit inderdaad een goede maat voor kansarmoede. Tegelijk ook een suggestie voor de Vlaamse overheid?

⁵ In Vlaamse termen: leerlingen uit het eerste leerjaar.

- er borg moet voor staan dat sterk presterende leerlingen uit gezinnen met een laag inkomen sterk blijven presteren;
- er borg moet voor staan dat het die 22% vermiste leerlingen uit gezinnen met een laag inkomen opvist.

Helaas slaagt het daar niet in. Als bewijs hiervoor voeren de auteurs twee maten aan:

- de persistentiemaat: de mate waarin leerlingen die in een leerjaar tot de 25% sterkst presterende leerlingen voor lezen en wiskunde behoren, tot die groep blijven behoren;
- de verbeteringsmaat: de mate waarin leerlingen die in een leerjaar niet tot de 25% sterkst presterende leerlingen voor lezen en wiskunde behoren, dat in een later leerjaar wel waar maken.

Zoals uit de tabel hieronder blijkt, neemt de ongelijkheid doorheen het basis- en secundair onderwijs alleen maar toe: er zijn duidelijk meer kinderen uit gezinnen met een lager inkomen die zich niet in de sterkste groep (25%) voor lezen en wiskunde kunnen handhaven. Bovendien is het percentage van kinderen uit gezinnen met een lager inkomen die zich voor beide vakgebieden kan opwerken naar die sterkste groep (25%) significant kleiner.

	Persistentie				Verbetering			
	Basisonderwijs		Secundair onderwijs		Basisonderwijs		Secundair onderwijs	
	Inkomen ↓	Inkomen ↑	Inkomen ↓	Inkomen ↑	Inkomen ↓	Inkomen ↑	Inkomen ↓	Inkomen ↑
Lezen	56%	69%	71%	77%	7%	17%	6%	12%
Rekenen	66%	72%	75%	84%	7%	16%	4%	10%

De auteurs zijn er zich wel van bewust dat er nog geen echte verklaringen zijn voor deze verschillen. Daarvoor is er nog heel wat onderzoek nodig. Daarenboven moet er ook nog onderzocht worden welke onderwijsstrategieën er moeten ontwikkeld worden om er voor te zorgen dat alle sterke en uitzonderlijk presterende leerlingen, ongeacht hun economische en raciale achtergrond, worden aangesproken en uitgedaagd.

Uit het onderdeel over het hoger onderwijs, waarin niet alles even relevant is voor onze Vlaamse situatie¹, weerhoud ik wel dat de sterke en uitzonderlijk presterende leerlingen uit gezinnen met een lager inkomen nagenoeg in dezelfde mate als de andere leerlingen naar het hoger onderwijs gaan, maar er significant minder in afstuderen.

Enkele conclusies – niet allemaal, zie de voetnoot onder aan deze pagina – uit dit rapport lijken me ook voor onze situatie relevant:

- men moet meer inzicht krijgen in de mechanismes die er voor zorgen dat er in verhouding minder leerlingen uit gezinnen met een laag inkomen op een hoog niveau presteren;
- men moet meer te weten komen over wat men in het kleuteronderwijs kan doen om er voor te zorgen dat er evenveel kleuters uit gezinnen met een laag inkomen van bij het begin van de lagere school tot de 25% sterkste leerlingen behoren als kleuters uit gezinnen met een hoog inkomen;
- het onderwijsbeleid moet zich niet alleen beperken tot het omschrijven van competentieniveaus, maar aan de scholen ook bepaalde resultaatverplichtingen opleggen waarbij er extra aandacht is voor kinderen uit gezinnen met een laag inkomen;
- opvoeders moeten hun verwachtingspatroon ten opzichte van kansarme kinderen grondig bijstellen en effectieve strategieën aanwenden om leerlingen tot een hoger niveau te brengen en daarin te houden.

Ik ben me ervan bewust dat de bevindingen van dit rapport niet zonder meer op ons onderwijssysteem kunnen geprojecteerd worden. Het zou echter te kortzichtig zijn om dit rapport af te doen als louter relevant voor de Amerikaanse onderwijssituatie. Daarvoor is een en ander te herkenbaar. Binnen de discussie over de gelijke onderwijskansen enerzijds en het gegeven dat ons onderwijs onvermijdelijk de kaart van het inclusief onderwijs zal moeten trekken anderzijds, moeten we ons er nu al voor behoeden dat de inclusie niet aan kinderen uit een kansarme achtergrond om socio-economische redenen zou voorbijgaan. Juist deze kinderen worden nog te vaak niet of nauwelijks vermeld in het discours van allerhande onderwijsdrukkinggroepen.

Het zou hoe dan ook een zeer uitdagend onderzoeksproject kunnen zijn voor een masters- of doctoraatsonderzoek om na te gaan in welke mate de bevindingen van dit rapport ook gelden voor de Vlaamse (en Nederlandse) onderwijssituatie.

¹ In dit onderdeel wordt er immers verwezen naar het Amerikaanse onderwijssysteem waarin bepaalde hogescholen en universiteiten een zeer selectief inschrijvingsbeleid voeren, wat vanzelfsprekend ook gepaard gaat met een (zeer) hoog prijskaartje. Dit is hier nog lang niet het geval.